

OSVÁT KÁLMÁN ERDÉLYI ÉLETE

(1880–1953)

Rövid lexikoni cikkelyek tájékoztatják az érdeklődőt – ha egyáltalán akad ilyen – arról, hogy ki is volt Osvát Kálmán. A Zord Idő Antológia megjelenésével (1998, Mentor kiadó, Marosvásárhely) kissé tágultak ismereteink erdélyi irodalmi életünk e jeles egyéniségét illetően, de még mindig nincs benn eléggé irodalomtörténeti köztudatunkban a húszas évek irodalmi életének egyika legszínesebb egyénisége, az első igazán jelentős irodalmi lap és az Erdélyi Lexikon szerkesztője. Pedig hát az ő „köpenyéből”, a Zord Időből bújt ki az erdélyi magyar irodalom.

Ki is volt hát Osvát Kálmán, honnan is jött és hozta magával azt a szellemi kincset, amit oly nagylelkűen szórt szét nem egészen egy évtized alatt? Nagyváradon született, 1880. január 18-án. Apja Roth Móric nagyváradi terménykereskedő, anyja Perls Fanni, a nagykárolyi Perls Mayer rabbi egyik lánya. Roth Moricnak ez a harmadik házassága. Az előző házasságában három gyereke született Fanny idősebb nővérétől. Az asszony elhalálása után feleségül vette annak húgát, és magával hozta a három gyermekét is az új házasságba. „... kereskedelmi ügyleteiben is generózus, pénzkezelésében könnyed természet, fáradhatatlanul mozgékony és szorgalmas, a maga személyére a teljes igénytelenségig szerény. Héber tudományokban művelt – fiatalabb korában Perls Mayer tanítványa volt. Más műveltségi tájakon járatos feleségét, ennek nyelvismeretét, zenetudását, színházi és irodalmi érdeklődését büszkeséggel nézte, de egy kis sértődöttséggel is. Vallásossága – minden rituálék tiszteletében is – tiszta és tökéletes volt.” – írta Osvát Kálmán.

A családban komoly, sőt komor atmoszféra uralkodott. A gyerekeket szigorúan nevelték. Az elsőszülött fiú, Ernő, a Nyugat későbbi híres szerkesztője, nevelésére fordították a legnagyobb gondot. Ő a kedvenc, a példakép. Zongoratanár, francia nevelőnő, magántanító jut neki, míg a négy évvel fiatalabb Kálmán, hiába tanul szorgalmasan, senki sem figyel rá, mellőzöttnek érzi magát. A lányok pedig csak lányok. Ernő anyja bizalmasa, a kisebb gyerekek protektora, mert „eleitől a felnőttek közé tartozott”. A *Levelek a fiamhoz*ban kissé keserűen vall bátyja és saját gyerekkori viszonyáról: „Köztem és közte a rangkülönbség áthidalhatatlan volt.”

Évente kétszer- háromszor némi enyhülést hozott a szigorúság közepette az anyai nagyszülők látogatása. A nagy tekintélynek örvendő rabbi sok vendéget vonzott a máskor csendes házba. Hatalmas héber könyvei előtt ült naphosszat és tanulmányozta őket. Ha átvonultak dolgozószobáján a gyerekek, mindig volt kedves szava. Ő képviselte a szellemet, az észmunkát, a nagyanya pedig az etikát: „Dolgozni kell, a tétlenségből ered minden rossz, hazudni nem szabad, fiam...” – volt a vezérelve.

Ebben a családi milióban nőnek fel a Roth gyerekek, köztük Kálmán is. Nagyon jó tanuló. A középiskola elvégzése után polgári foglalkozást választ, bár írogató bátyja – Ernő – példája őt is vonzza. Ernő sohasem szerzett diplomát, jóllehet belekezdett két egyetembe is, egy ideig joghallgató, majd bölcsész. Kálmán elvégzi az orvosi egyetemet. Közben írogat is, és 1903-ban megjelenik *Szivárvány* című verskötete, néhány évvel később pedig *A jeruzsálemi templomban* címmel adja ki elbeszéléseit.

Az egyetem elvégzése után körorvosi állást pályáz meg Erdélyben, és a Régen melletti Bátoroson jut álláshoz. A közeli Dextrászéplakon megismeri a szép és művelt nagybirtokos lányt, alsócsernátoni Csernátoni Ágnest. A jóképű, vagy lehet, hogy érdekesen csúnya, ahogy Molter látta később, elegáns, sziporkázó szellemű fiatal orvos vonzotta a fiatal lányt. A házasságot a

lány szülei azzal a feltétellel engedélyezik, ha felveszi a református vallást. Így lesz a felekezeten kívüli doktorból keresztény. 1909-Ben újabb állomáshelyre költöznek, a Bihar megyei Felsődernán lesz orvos, itt születik meg fia, Barna-Balázs, aki maga is orvos lesz. Nemsokára felköltöznek Ernőékhez Budapestre, de aztán visszajönnek Erdélybe, és Vásárhelyen telepednek le. Itt éri a háború. 1914-ben besorozzák katonának. A Kárpátokban súlyos térdsebet kap, s a vásárhelyi Csapatkórházba szállítják. Felgyógyulása után nem tér vissza a frontra, kinevezik a város orvos-parancsnokának. Kitűnő orvos és tudós specialista.

1919-ig orvosként dolgozik, már hivatalosan is Osvát néven, mert 1916-ban hivatalosan is felveszi írói nevét⁴, nevüket bátyja után. A történelmi körülmények, a vesztes háború, az impériumváltás újraélesztik újságírói-írói ambícióit, úgy érzi tennie kell valamit. Írni kezd és lapot indít. Abba hagyja az orvosi praxist, feladja polgári foglalkozását és megindítja a Zord Időt. 1919. szeptember elsején megjelenik az első szám, élén híres vezércikke, a *Pater, peccavi*, a magyar mea culpa, amely megmozgatja a város közvéleményét pro és kontra. Berde Mária a Szentségvívókben írja-mondja egyik hősével: „...azt kérdezem és kérdezni fogják sokan rajtam kívül, ha ezt olvassák: milyenek voltak ellenfeleink, hogy győzelmet, dicsőséget érdemeltek? Boldogabb volt a regáti paraszt a magyarországinál? A párizsi proletár a budapestinél? Szebben, készebben halt meg az angol katona a székely legénynél? Tisztább kezű volt egy amerikai államférfiú Tisza Istvánnál? (...) Mivel érdemeltük mi jobban meg, hogy az Isten tőlünk elforduljon? Hogy mi legyünk a világ bűnbakja?” Kérdések, amiket a haladó értelmiség akkoriban és később is naponta feltett magában, s amikre válasz nem volt, csak a valóság: a vesztes háború.

A másik tábor, a konzervatívok, a „bennszülöttek” az első számtól kezdve hadállásba helyezkednek, és megindítják a nem éppen tisztességes támadásukat a lap és szerkesztője meg munkatársai ellen. Mégis miért látta úgy Osvát, hogy Marosvásárhelyen megfelelő a szellemi talaj színvonalas, szókimondó és harcos szemle indításához?

Marosvásárhely az első világháború végén, a Bernády-éra után, a román megszállás kezdetén igen mozgalmas képet mutathatott. Felépültek a szecessziós paloták, az új iskolák, aszfalt és közművesítés volt már a városban. Csak az építés eredményei voltak látványosak, a rombolás a lelkeben történt, s a lelkek építése volt most a legfontosabb feladat. Megindult az értelmiség kivándorlása, megritkul az addig elitnek számító jogászság létszáma, a szellemi front első soraiba a tanárok kerülnek, akik a jövő nemzedékét oktatják. Vásárhely iskolaváros, nincsen ebben semmi rendkívüli. Ők lesznek a kultúra első számú igényelői, fogyasztói és részben teremtői is. Csak legyen, amit fogyasztani, impériumváltás után is. Mostanáig a vonatok minden reggel elhozták Budapestről a legfrissebb híreket, lapokat, könyveket az országból, az országról. De mi lesz most? Ez az ország már nem az az ország. Erdély akkor is vidéknek számított, amíg Magyarország része volt. Leszakadva az emlőről önálló életet kell élni – most már kisebbségként. Az iskolák még megvannak, a Kemény Zsigmond Társaság is működik, szerepe most felértékelődik, és vannak kitűnő értelmiségiek, mint pl. dr. Antalffy Endre orientalista és költő, dr. Büchler Pál szanszkritológus, dr. Dékány Kálmán történész, dr. Balogh Endre ügyvéd, Szigyártó Gábor, dr. Ziegler Károly, Morvay Zoltán újságíró és lapkiadó, és nem utolsósorban Molter Károly meg Osvát Kálmán, hogy csak a legjelentősebbeket soroljuk, a teljesség igénye nélkül. Ők a szellem emberei, s nem várakozhattak, nekik szükségük volt saját és környezetük kultúra-éhségét kielégíteni. Molter, a legavatottabb szemtanú és résztvevő így vall ezekről az időkről: „1919 elején, a kínpadra vont magyar lélek hónapjaiban, egy civilbe átöltözni alig tudott, volt háborús főorvos járta velem a várost, majdnem házról házra tolakodtunk a szemüveges úrral, hogy előfizetőket gyűjtsünk egy akkor induló erdélyi revüre. A kérdezősködő, morózus polgároknak, foglalatoskodó háziasszonyoknak azt feleltük, hogy Zord Idő lesz a heti, majd félhavi irodalmi lap címe. „Biza elég zord az idő!” – rázták a fejüket a két házaló felé, és egy unintelligens bankdirektor legyinetett a nem éppen nyájas szerkesztőjelöltnek: „Most más dolgok vannak, nem lapszerkesztés!” Azért Osvát Kálmán megindította lapját, bár Szabó Dezső szózata akkortájt hallatszott ide, hogy „Erdélyt nem lehet

betűvel megmenteni". Osvát betűt betűre vetett, és olyan parázs verekedést kezdett a székely fővárosban, annyira elfoglalta a „honfibu” és a valódi szenvedés akkori magyarjait, hogy lapja egy esztendő leforgása alatt szellemi fémjelzést adott jóformán valamennyi munkatársának. A szerkesztő persze nemcsak írt, hanem éhezett is, klubot alakított művészekből, nyomdászamlákat fizetett a frappírozott és konferanszokkal mulatott finánckapacitások és a tényleges olvasóközönség zsebéből, cenzúrán átbujkálva kritizálta az impériumot és a repatriáló „sarki mártírokat”, Pestet se kímélte, mire kitiltották a lapját Magyarországról, pályadíjat tűzött ki novellára, versre, fölfedezte Nyírő Józsefet, Tompa Lászlót, Nagy Emmát, Sipos Domokost, Balogh Endrét, és megnyerte irodalmi szerkesztőül Berde Máriát. Közben nyakra-főre párbajozott, és töretlenül sivította szellemes és kíméletlen cikkeket, ontotta lapjának ínycsiklandó „Generalzaftját”, és megválaszolt minden pamfletet, pletykát és denunciaciót, mely ellene tört (...), megsebzett és kikezdett helyi politikai és társadalmi tekintélyeket, ha bármilyen okból kártékonyaknak érezte őket az óriásit változott, a kisebbségivé desztillált magyar közéletben.”⁵

Molter kitűnő jellemzése elismerés és értékelés 10 év távlatából. Berde regénye nemcsak a kornak sikerült tükrözni, de tiszteletadás is barátai és kortársai előtt, akikkel együtt küzdött végig maga is az erdélyi irodalom szülési fájdalmait. A regény egyébként is a Zord Idő életét és elmúlását dolgozza fel. Dsida Jenő, a regény lektora eléggé nehezményezte, hogy a mű nem más, mint Osvát felmagasztalása.

Ha fokozni akarnánk a metaforát, akár azt is mondhatnók, hogy ennek az irodalomnak az atyja Osvát Kálmán volt. Vagy csak egy Don Quijote volt? Sokan annak tartották, bár maga hevesen tiltakozott e minősítés ellen. Sokkal inkább szerette magát, kicsit önsajnálkozva is, Dummer Augusthoz, ahhoz a bohóchoz hasonlítani, akinek tréfája abból áll, hogy sokat sűrőforog, minden munkában részt vesz, de nem csinál semmit vagy ha igen, mindent elront. A felmagasztalása

A kisváros közönye, álmosága, Erdély közönye és álmosága végül is megszűnésre ítélte a Zord Időt. Osvát túl korán ébredt, de az ébresztő, amit megfújt, máig szóló szép muzsika. Utána már csak szebben lehetett fújni. A Zord Idő mérce lett.⁶ Azt, hogy kitűnően szerkesztett szemle volt. Ezután már csak jobbat lehetett kiadni. Az utána következők, az Erdélyi Helikon vagy a Korunk, csak tömegükben nagyobbak, mellettük ott áll méltó társként a Zord Idő.

A Zord Időre rámegegy minden pénze, támogatást nem kap, ezért kénytelen megválni a laptól. 1920 végén kilép a Zord Időtől, eladja a Kemény Zsigmond Társaságnak, mert az csak nélküle volt hajlandó megvenni. Házassága is tönkremegy, a válóper hosszú ideig húzódik, 1920-tól 1922-ig, mert Osvát nem akart válni.

Fölmerül a kérdés, hogy csak Osvát jelleme, írásainak szelleme volt az oka, hogy nélküle vették meg a lapot? A kortárs Ligeti így jellemzi: „Osvát agitatorikus tehetség. Lázas, ideges, vibráló, bolond. Szomorú, cinikus, melegszívű. Arisztokrata, esztéta, forradalmár. Habozó, biztos, lírai hévtől ellankadó. Internacionális világpolgár, marosvásárhelyi csökönyös transzilván. Etikusan vallástalan, hívő, természettudományos. Magányos, deklaszált, társadalomreformer.” Ligeti jelzőit elemezve elég oknak tűnik a szerkesztő jelleme. Molter Tompához írott egyik leveléből, de a Berde regényből is kitűnik, hogy sokkal többről volt szó. Azt a szellemiséget akarták megszüntetni, amit a lap és szerkesztői képviseltek. „Berde Mária is, magam is (nagy M-mel) nem állunk éppen szilárdan a Zord Idő homlokán (...) a tehetségtelenség kezében van a részvénytársaság és a pénz, és nálunk, a régi gárdában az írásképeség. Így aztán nincs megértés... (...) Kolozsvár teljesen kiragadta kezünk közül a vezetést áldozatkészségével. Emlékezzél a régi gárdánkra: Osvát, Antalffy, Berde, Nagy Emma, Tompa, Szini, Áprily és csekélységem! Ma nincs ilyen Kolozsváron és mi lett belőlünk a falusi kislelkűség miatt.”

Osvát nem tud már lap nélkül élni. A Zord Időben elindított Erdélyi Leveleket lap formájában folytatja. Kritikai lapnak szánja, de mindössze egy hónapig jelenik meg, 1921 elején, mert erre sincs több pénz. Áprilisban barátai estet szerveznek tiszteletére, a legnehezebb időkben végzett áldozatos munkáját így köszönve meg. Fellép Berde, Morvay, Székely, Tompa

és Nagy Emma a régi barátok közül. A megnyitót Molter Károly mondja: „Erdélyben ezelőtt két esztendővel minden volt, csak irodalom nem. Az itt élő nemes hagyományok színeiket vesztették a centrum ragyogásában. melyben mindig is vágytak elveszni. S akkor egyszerre elborult a nap s a beléje siető bolygósugarak visszaverődtek az akkor épült válaszfalon, hazajöttek, itthon maradtak. Osvát vette ezt először észre. Maga is a centrum darabja egyszerre csak így kezdett beszélni idehaza:

– Gyerekek, nem is olyan nehéz éppen úgy forogni, ahogy az az öreg Nap forog ott fenn!

Némelyek hittek neki, mások kacagták.

– Próbálja meg, Doktor úr, majd mi segítünk!

Volt aki azt gondolta, hogy az ő baja, ha lehull a mélybe. És Osvát forogni kezdett. Mi legalább úgy láttuk. Sokszor nem arra fordult, amerre az öreg Nap, hanem úgy ahogy más csillagrendszerbe vetődve utat akart találni. Írástiszteletről, kultúráról kezdett beszélni, hangja szokatlan volt, independens, mint Apáczai Csere Jánosé, melyre fölmordult a fejedelmi fenyegetés: A toronyból kell levetni, vagy a Marosba hányni! Osvát tovább forgott Kicsi tábora keletkezett, melyben forgolódott. Régi bolygók csatlakoztak hozzá, pályáján kezdő aszteroidok kaptak kedvet a keringésre. Ezek úgy érezték, hogy a jelen óriás csillaghullásban nem szégyen hullócsillagnak lenni. Fényük se volt és nincs is, de mindenik érezte, hogy ha gyengülőben a régi nap heve, szükség van újabb hóforrásra.

És megindult az erdélyi irodalom, a sokféle tépett magyarságnak itteni összekötő kapcsa. Megtanulták sokan, hogy írni annyi, mint szabadnak lenni. Aki börtönben írhat, az szabad már, csupán az ízlés a porkolábja. Osvát elve, hogy író az, aki ír, aki nem tehet másként s ha valaki külső kényszerből le tudja tenni a tollat, az nem író.”

Osvát nem adta fel. Miközben Szentimrei meg Kádár Imre hívja munkatársnak a Napkelethez, újabb lapot indít Marosvásárhelyen, 1922-ben. A Kalauz című társadalmi-irodalmi szemléje valamivel tovább él, mint az előző, 1923-ban is megjelent néhány száma. A sikertelen lapkísérletek közben felfedezi a maga számára az irodalmi konferanszot. Nyilván volt ennek előzménye, hiszen a Zord Idő esteken fellépett, de most megélhetési forrássá avanszált. A város közönsége sziporkázó szellemmel találkozott a Kultúrpalota kistermében tartott esteken. Politikai, közéleti, irodalmi előadások váltják egymást, színes, szellemes mindenik, nem csak hívei, még ellenségei is szívesen hallgatják, estjei eseményt jelentenek.

1922-ben megjelenteti a *Levelek a fiamhoz. Főúr* című kis füzetet. Önvallomások ezek a levelek és beszélgetések, válaszkeresések és magyarázatok addigi életére, kudarcaira. Aztán elindul felfedezni Romániát. Már a Zord Időben is többször szót emelt azért, hogy az új körülményeket, az impériumváltást, az adott történelmi helyzetet, bármilyen fájdalmas legyen is, tudomásul kell venni, és meg kell ismerni azt az országot és azt a népet, amelynek az erdélyi magyarság része lett. Ennek bizonyítására született meg a *Románia felfedezése* című riportszerű úti leveleket tartalmazó könyvecskéje, 1923-ban. Bukarest, Konstanca, Câmpina, Ploiești, Cernavoda és Galac városát járja végig. Elsősorban a maga számára szeretné megismerni és felfedezni azt a világot, amelybe az erdélyi magyarság belecsöppent. „Erdélynek és a többi kapcsolt részeknek alig van olyan pontja (lakott helyeken egyáltalán nincsen), ahol az új államjogi és politikai helyzet egyben-másban ne éreztetné magát. A Regátnak meg alig van olyan pontja, ahol a velünk való megnagyobbodás – a pusztán tudomásulvételén túl – a lakosság életében, polgári és nemzeti öntudatában a legkisebb változást is létrehozta volna. România mare – van. Letagadhatatlanul van. Benne van a békeszerződésben, a határmegállapító bizottságok munkájában, az aktív államférfiak önértékében, a napilapok kisebbségi rovatában... de sohase találkozom vele a Regát-lakosság hétköznapjaiban.” – állapítja meg kétheti regáti bolyongás után. Útja végén arra a következtetésre jut, hogy nem a maga, hanem a mások számára fedezte fel Romániát, mert a „belső megértés folyamata meg sem indult.” Osvát hiányérzete ellenére, az útirajz arról tanúskodik, hogy szerzője nagyon is jól látta a korbéli Romániát, pontosabban a Regátot. Nem szokványos úti jegyzetet írt, adathalmazzal, hanem a látott jelenségeket értékelte, kereste az

összefüggéseket és magyarázatokat, s közben sikerült bemutatnia az ókiráltság életének, nagyobb városainak mindennapjait. Ezért is lehet élményszerű az írás a mai olvasó számára is.

Még ugyanebben az évben meghívják a Kemény Zsigmond társaságba, és elnyeri a Janovics Jenő által kezdeményezett Erdélyi Írók Olimpiaszának egyik egyéni díját, amit városa irodalmának képviselőjeként érdemelt ki. Ezeket a díjakat egyetlen alkalommal osztották ki, nem lett folytatása a dolognak. Magánéletében is változás áll be, újraházasodik, nem túl nagy kedvvel, és nem is tart soká az a házasság, valósággal elmenekül belőle.

1925-ben Kolozsváron találjuk. Vásárhelytől így búcsúzott itt tartott utolsó konferenciájában: „...Mikor az állomásra kimegyek, sokan kísérek ki, hogy meggyőződjenek: hálistennek valóban utazik Osvát, amikor majd beszállok a kupéba, hallani fognak önök egy gúnyos füttyöt. De az a fütty nem a mozdonyé lesz!”

Ismét lapalapítással próbálkozik. A Hétfői levelek és a Fölösleges ember következik. Ezek sem sikeresebbek, mint a megelőzőek. „Hiába állnak mellé a kor legnagyobb írói. Hiába szerkeszt magas színvonalú közlőnyt, a jól szituált polgárok és a konzervatív ízlésű arisztokraták, akik anyagilag támogathatták volna, nem hajlandók egy gyékényen árulni az összeférhetetlen Osváttal” – írja kicsi Antal ezekről a kísérletekről.

Kolozsvári tartózkodása rövid, továbbmegy, keres, kutat támogatókat, barátokat. 1926. februárjában már Temesvárról küld körlevelet régi barátainak és író társainak. Molternek, Anatalffyknak, Berdének, Büchlernek, Zieglernek címezi és a *Repríz* című új vállalkozásához kér tőlük támogatást. Elképzelései szerint „A készülő Repríz az elmúlt idők (régmúltak és közelmúlt) reprízét adja. Esetleg olyan újakat is, akik megszületve mindjárt megfulladtak a könyvtömegek alatt. Sokat emlegetett (de nem olvasott) regény-, novellaköltők, levél- és memoárirók, bölcselők és tudósok vonulnának fel mindenkihez szóló legjobb írásaikkal (csak a legszükségesebb kommentárral kísérve). A Reprízben ott lesz a jelen is, mindenről tudomást veszünk, de ott lesz mindig a múlt, hogy mérsékelje a mértékvesztett önhittséget. Sokszor a múlt fog bátorítani, de mindig fegyelmezni fog.” A lap mellett tervezi olcsó könyvek kiadását is, Dosztojevskij-, Tolsztoj-, Széchenyi-, Ambrus Zoltán-, Goethe-szövegek közlését és magyarázatát. Sorsa az előzőkéhez hasonló. Néhány szám után ez is megszűnik. Ez volt utolsó lapvállalkozása.

Temesváron eléggé elszigetelten él. Próbál számot vetni eddigi vakmerőségeivel és levonni a tanulságokat. Még egy utolsó kísérletet tesz, a Reprízben számol be újabb vállalkozásáról, az Erdélyi Laxikonról. Ugyanaz a cél vezet, mint a Románia felfedezése megírásakor: „Az a kíváncsiság, amelyre ez a lexikon épül, a magam kíváncsisága.” Saját maga számára akarja számba venni és felfedezni „azt az Erdélyt, amelyikről most szó van”. Úgy véli az író szuverén joga, hogy milyen műfajban teszi meg ezt, lehet az regény, dráma, politikai esszé vagy éppen Erdélyi Lexikon. Nyilvánvaló tehát, hogy nemcsak adattárat adott az olvasónak, hanem a lexikoni formát használta fel az akkori erdélyi világ felmutatására. Erejéből nem tellett a tervezett 1000 oldalra, csak 318-ra és 1241 címszóra, de ebben a terjedelemben is kordokumentum.

A lexikon mottója: „Több tisztelet!” – ugyanazt igényli, mint lapjai, kritikai cikkei, egész addigi tevékenysége – az alkotó, tevékeny ember, az írott szó iránti megbecsülést. Mindenki, aki fontos volt, benne van, legyen az magyar, román, szász, de felsorakoztatja a közintézményeket, a közélet jelenségeit is. Szerényen azt írta rá, hogy szerkesztette Osvát Kálmán. Pedig hát ahogy Szerb Anatal A magyar irodalom történetét, úgy írta meg ő egyszemélyes vállalkozásként az Erdélyi Lexikont. Az a segítség, amit néhány barátjától kapott, nem változtat azon a tényen, hogy Osvát a szerzője a műnek. Szócikkeiben nemcsak tényeket sorakoztat fel, olykor hibás adatokkal is, de véleményt is mond, amennyire csak lehetséges, objektív véleményt. Önmagáról írott szócikke a szerénység és objektivitás bizonyítéka: „OSVÁT KÁLMÁN szerkesztő, *1880 Nagyváradon. Orvosi tanulmányokat végzett, egy évig a gyulai kórház segédorvosa volt, tizennégy évig gyakorló orvos. Az impériumváltás Marosvásárhelyen találja. 1919-ben ott indítja meg a Zord Idő című félhavi folyóiratot, melybe sok politikai cikket és szemlecsikket írt.

1920 végén a lap tulajdonjogát és vezetését a Kemény Zsigmond Társaságnak adta át. Erdélyi Levelek, Kalauz, Hétfői levelek, A Fölösleges ember, Repríz címen 1920-27 között többnyire egészen rövid életű folyóiratokat adott ki, melyekben a politikai és szellemi élet kritikáját nyújtotta e lapok nem túl nagy nyilvánosságának. Nagyobb közönségikere volt nyilvános előadásainak, irodalmi és politikai konferanszainak. Három füzete jelent meg (Levelek a fiamhoz, Románia felfedezése, Feljegyzések múltó és nem múltó dolgokról), melyek közül az első lírai apróságokat, a második úti leveleket, a harmadik politikai aperszüket tartalmaz. Kiadta Arany János Toldiját, Toldi estjét és szerkesztette az Erdélyi Lexikont.”

A lexikon Nagyváradon jelent meg 1928-ban. Visszhangtalansága elkészeríti Osvátot. Leteszi fegyverét, a tollat, visszavonul a közélettől és elmegy Budapestre. Attól kezdve ritkán ír, küld még néhány cikket a Helikonnak és a Korunknak, de idejét bátyja, Osvát Ernő hagyatékának gondozásával, művei kiadásával tölti. Újranősül, harmadik felesége Osvát Zsuzsa író, akitől két gyermeke születik. Új családja igen keveset tud meg az apa erdélyi életéről. Nem beszélt magáról még nekik sem. Nem írta meg, nem mondta el senkinek erdélyi életét, csak mozaikokból, mások emlékeiből rakható össze. 1953. augusztus 1-én az íróasztalára borulva halt meg, agyvérzésben.

Osvát Kálmán a romániai magyar irodalom jeles képviselője. Ő volt az első, aki irodalmi lapot alapított, azért, hogy a politikai helyzet változása után a kultúra és az irodalom önálló életet élhessen. Harcos publicista volt. Érdekelte politika, irodalom, tudomány, egyáltalán minden, ami az intellektuális lét fenntartásához szükséges. Változatos tematikájú írásait lenyűgöző stílus jellemzi. Írásai frappánsak, logikusan felépítettek, csattanóra kihegyezettek, kíméletlenül őszinték, még akkor is, ha érzékenységeket sért. Mai újságírásunkban ugyancsak hiánycikk az Osvát-szerű jótollú, bátor publicista.

Ebben a válogatásban Osvátnak azokat az írásait gyűjtöttem egybe és rostáltam meg, amelyeket saját lapjaiban jelentetett meg. Ezekhez kapcsolódik megjelent füzeteinek anyaga. Így állt össze Osvát Kálmán első könyve, ami talán segít kijelölni méltó helyét irodalmunkban.

KUTI MÁRTA

Felhasznált irodalom

B. Osvát Ágnes szóbeli közlései a család életére vonatkozóan.

Berde Mária: Szentségvívők. Regény. Az utószót Kuti Márta írta, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1999.

Kicsi Antal: Emlékezés Osvát Kálmánra. Vörös Zászló, 1970. okt. 9.

Ligeti Ernő: Súly alatt a pálma. é. n.

Molter Károly levelezése. Polis-Argumentum Kiadó, 1995.

Molter Károly: Komor korunk derűje. Kriterion Könyvkiadó, Buk, 1971.

Molter Károly: Marosvásárhely. Portrévázlat a székelyfővárosról. Erdélyi Helikon, 1930. aug.-szept.

Molter Károly: Megnyitó az Osvát-esthez. Kézirat.

Osvát Kálmán: Osvát Ernő. Adatok Osvát Ernő életrajzához. in Osvát Ernő a kortársak között. Gondolat Kiadó, Bp. 1985.

Zord Idő Antológia. Válogatta és az előszót írta Kuti Márta. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1998.